

*Kazımova Əsli Xan Hüseyin qızı,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru,
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
Ünvan: İstiqlaliyyət 6 küç., Bakı, Azərbaycan, AZ 1001,
E-mail: asli.kazimova.x@gmail.com
© Kazımova Ə.X., 2019*

UOT: 338.24:338.242

AZƏRBAYCANDA QEYRİ-NEFT SEKTORUNUN TƏNZİMLƏNMƏSİNİN QANUNVERİCİLİK BAZASININ GÜCLƏNDİRİLMƏSİ MƏSƏLƏLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi məsələlərinin tədqiqindən ibarətdir. Bu məqsədlə qeyri-neft sektorunun inkişafı prosesləri və prioritet fəaliyyət istiqamətlərinin tənzimlənməsi mexanizmləri təhlil olunmuşdur. İnvestisiyaların qorunması, investisiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması ilə bağlı qanunvericilik bazasının adekvatlığı baxılmış və qiymətləndirilmişdir. Qeyri-neft sektorunun müxtəlif sahələrinə investisiyaların daha fəal cəlbinə imkan verən qanunvericilik bazasının yaradılmasının vacibliyi bildirilmişdir. Bu istiqamətdə tətbiq edilən fəaliyyət mexanizmlərinin müasir dövrün çağırışlarına uyğun şəkildə tənzimlənməsinin əhəmiyyəti açıqlanmışdır.

Tədqiqatın metodologiyası - sistemli və kompleks təhlil, qeyri-neft sektorunun tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi məsələləri üzrə metodoloji yanaşmalar və üsullardan, bu sahədə dünya təcrübəsinin əsas müddəalarından və müasir dövrün yanaşmalarından ibarətdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - tədqiqatda verilmiş materiallardan və əldə olunmuş nəticələrdən Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi istiqamətində tədbirlərin hazırlanmasında, yeni qanunların və qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsində istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələri – Azərbaycanda qeyri-neft sektorunun tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi üzrə müasir dövrün tələblərinə uyğun şəkildə konseptual yanaşmaların təmin edilməsi, tövsiyələr və təkliflərin hazırlanmasıdır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – tədqiqat işində baxılan problemlər fundamental araşdırılmaqla, onların mahiyyəti açıqlanmışdır. Qeyri-neft sektorunun inkişafının sürətləndirilməsi məqsədilə, güclü infrastrukturun və maddi-texniki bazanın yaradılmasına imkan verən qanunvericilik aktlarının və normativ sənədlərinin hazırlanmasının tezləşdirilməsinin vacibliyi əsaslandırılmışdır. Sahibkarlığın inkişafına mane olan amillərin aradan qaldırılmasını sürətləndirən dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərinin hazırlanması və tətbiq olunmasının vacibliyi ön plana çəkilmişdir. Qeyri-neft sektorunun inkişafının və tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə, kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində inkişafın təmin edilməsinin hüquqi bazanın gücləndirilməsinə xüsusilə diqqətin göstərilməsinə zərurətin olması əsaslandırılmışdır.

Açar sözlər: qeyri-neft sektoru, iqtisadiyyatın tənzimlənməsi, qanunvericilik bazası, qeyri-neft sektorunun inkişaf istiqamətləri, iqtisadiyyatın inkişafına mane olan problemlər, innovasiya fəaliyyəti, milli innovasiya sistemi.

GİRİŞ

Azərbaycanda milli iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsi və strateji yol xəritələri çərçivəsində qarşıya qoyulmuş hədəflərin reallaşdırılmasında dövlət dəstəyi və dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərinin böyük əhəmiyyəti vardır. Bu baxımdan, qeyri-neft sektorunun inkişafının qanunvericilik bazasının yüksək səviyyədə təkmilləşdirilməsi və gücləndirilməsi tələb olunur. Bundan əlavə, həmin istiqamətlərdə məhsuldar nəticələrin əldə olunması üçün geniş spektrdə tədbirlərin görülməsi, normativlərin və qaydaların yenidən işlənməsi və təkmilləşdirilməsi vacibdir. Belə ki, qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişafının və tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi, bunlarla bağlı zəruri tədbirlərin görülməsi strateji əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan özünün müstəqilliyini bərpa etdikdən sonrakı illərdə milli iqtisadiyyatın bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında inkişaf etməsi və dünya iqtisadiyyatının tərkib hissəsinə daxil olan milli subyektlərdən biri kimi formalaşması məqsədilə, milli qanunvericilik bazası yaratmış, iqtisadi inkişaf proseslərini tənzimləyən qanunlar qəbul olunmuş, hüquqi əsaslar işlənib hazırlanmış, normativ aktlar və qaydalar işlənmişdir. Xüsusilə, qeyri-neft sektorunun dinamik inkişafına imkan verən qanunvericilik bazasının yaradılması diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Hələ müstəqilliyin ilk illərində mühüm və strateji məsələlərdən biri ölkədə kapitala bazar münasibətlərinin təmin olunması, kapitalın qorunması, mülkiyyət məsələləri, mülkiyyətin, ilk növbədə xüsusi mülkiyyətin qanunla qorunması məsələləri spesifik hüquqi əsasların formalaşdırılmasını tələb edirdi.

Ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsində investisiya mühitinin rolu önəmli xarakter daşıyır. Məhz investisiyaların qorunması, investisiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması ilə bağlı qanunvericilik bazasının vaxtında hazırlanması və qəbul olunması ölkəmizdə iqtisadi inkişaf proseslərinin dinamikliyinə müsbət təsir göstərmişdir. Sonrakı proseslərdə iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində davamlı və məqsədli islahatların aparılması üçün bir sıra ölkə qanunları qəbul olunmuşdur və bu sırada qeyri-neft sektorunun müxtəlif sahələrinin tənzimlənməsi ilə bağlı qanunlar, hüquqi aktlar üstünlük təşkil etmişdir. Hələ, 15 dekabr 1992-ci ildə “Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul olunmuşdur [14]. Bu qanunun qəbul olunmasından strateji məqsəd, ilk növbədə ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətinin bazar iqtisadiyyatı şəraitində əsas prinsiplərinin, bu sahədə fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinin hüquqlarının və vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsi və tənzimlənməsindən ibarət olmuşdur. Bundan əlavə, həmin qanunla sahibkarlıq subyektlərinin və bütövlükdə sahibkarların dövlət strukturların, yerli icra orqanları münasibətlərin tənzimlənməsi mexanizmləri formalaşmışdır.

Məlumdur ki, iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdə iqtisadi gücün formalaşmasında və milli iqtisadiyyatın inkişafında sahibkarların rolu nə dərəcədə əhəmiyyətlidirsə, bir o qədər də ondan yüksək kiçik və orta sahibkarlığın inkişafına münbit şəraitin yaradılması, işlək qanunların qəbul edilməsi vacib hesab edilir və uzun bir dövr ərzində dünyanın iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrində bu prinsipə davamlı şəkildə əməl edilməsi nəticəsində, bu qəbildən olan sahibkarlıq subyektləri milli məhsulun və əlavə dəyərin formalaşdırılmasında önəmli mövqe tutmuşlar və hazırda da belədir. Bu amillər ölkəmizdə də ciddi şəkildə qiymətləndirilmişdir. Belə ki, 4 iyun 1999-cu ildə “Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” qəbul olunmuşdur və həmin Qanunla sahibkarlara dövlət köməyinin iqtisadi, hüquqi, təşkilati əsasları müəyyənləşdirilmişdir [12]. Bu qanunun qəbul edilməsi ilə bağlı dövlət tərəfindən zəruri tədbirlər görülməsi, qanunun işləkliyinin təmin edil-

məsi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır və bu da ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafında sahibkarlığın rolunun əhəmiyyətli səviyyədə yüksək olmasının əyani ifadəsi kimi qiymətləndirilə bilər. Ölkə Prezidentinin "Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsinə dair 4 avqust 1999-cu il tarixli Fərman imzalamışdır [11]. Həmin Fərmanla ölkə başçısı bu qanundan irəli gələn mühüm vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə bağlı aidiyyəti dövlət strukturlarına zəruri tapşırıqlar vermiş və qanundan irəli gələn vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün lazım olan tədbirlərin reallaşdırılmasına məsul şəxslərin və dövlət orqanlarını müəyyənləşdirmişdir. Eyni zamanda, ölkə Prezidentinin 24 iyun 1997-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş "Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa Dövlət Köməyi Proqramında (1997-2000-ci illər üçün)" qeyri-neft sektorunda sahibkarlığın inkişafı və ayrı-ayrı iqtisadiyyat sahələrinin inkişafının intensivləşdirilməsi ilə bağlı kompleks tədbirlər baxılmış və reallaşdırılmışdır [2].

Tədqiqatın əsas məzmunu

Ölkəmizdə qeyri-neft sektoru sahələrinin tənzimlənməsi və qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi istiqamətində tədqiqatların aparılması, problemlərin açıqlanması bu məqalənin əsas tədqiqat predmeti kimi götürülmüşdür. Bu məqsədlə qeyri-neft sektoru sahələrinin dövlət tənzimlənməsi mexanizmləri, qanunvericilik bazasının müasir vəziyyəti istiqamətində təhlillər aparılmış və ümumiləşdirmələr edilmişdir. Maraqlı burasındadır ki, dövlət tərəfindən qeyri-neft sektorunun inkişafı istiqamətində sahibkarlığın əsas aparıcı qüvvə kimi baxılması özünü qanunvericilik aktlarında da göstərmişdir. Məsələn, yuxarıda qeyd olunan dövlət köməyi proqramının icrasından qısa müddət keçməyindən sonra, yeni dövlət proqramı hazırlanmışdır. Belə ki, ölkə Prezidentinin 2002-ci il 17 avqust tarixli Fərmanı ilə "Kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər)" təsdiq olunmuşdur [3].

Qeyd etmək lazımdır ki, bu dövlət proqramının reallaşdırılması nəticəsində ölkəmizdə hasilat sektoru ilə yanaşı, qeyri-neft sektorunun inkişafının sürətləndirilməsi üçün güclü baza formalaşdırılmış, xüsusilə infrastrukturun və maddi-texniki bazanın yaradılması və gücləndirilməsində önəmli addımlar atılmış, mərkəzi şəhərlərlə bərabər, ölkə regionlarında da müasir tələblərə cavab verən infrastruktur obyektləri istismara verilmiş, qeyri-neft sektorunun inkişafına əsaslı təkan verilmişdir. Lakin, qeyri-neft sektorunun inkişafına və onun dinamikliyinə qısa müddət ərzində nail olmaq mümkün olmamışdır. Belə ki, iqtisadi islahatların dərinləşdirilməsi, sovetlər birliyi dönmindən qalmış istehsal fondlarının yenilənməsi, mövcud istehsal müəssisələrinin modernizasiya edilməsi, yüksək texnologiyaların və eyni zamanda idarəetmə metodlarının ölkəyə gətirilməsi üçün müəyyən vaxt və maliyyə resursları tələb olunurdu. Bundan əlavə, ölkədə qeyri-neft sektorunun investisiya-innovasiya cəlbediciliyinin artırılması təcrübəsi olmadığından, bu sahədə davamlı tədbirlərin görülməsi, dünya təcrübəsinin öyrənilməsi və xarici investorların ölkəyə gəlməsinin stimullaşdırılması mexanizmlərinin yaradılması vacib şərtlər kimi çıxış etmişdir. Məlumdur ki, Azərbaycanda xarici investorlar uzun illər ərzində əsasən hasilat sahələrinə, ilk növbədə neft və qaz sektoruna maraq göstərmişlər, bu baxımdan qeyri-neft sektoru sahələrinə diqqətin artırılması, onların inkişafı ilə bağlı zəruri tədbirlərin görülməsi, o cümlədən qanunvericilik bazasının dünya standartları səviyyəsinə qaldırılması lazım idi. Bunlarla yanaşı, qeyri-neft sektorunun inkişafında milli sahibkarlıq təbəqəsinin yetişdirilməsi və gücləndirilməsi zərurəti ortaya çıxdığından, sahibkarlığın inkişafının sürətləndirilməsi və biznes mühitinin yaxşılaşdırılması tədbirləri vacib şərtlər kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edirlər. Şübhəsiz, bütün bunların sistemli və ardıcıl şəkildə baxılması ölkə qa-

nunlarına söykənməli və tənzimlənməli idi. Lakin, sahibkarlığın inkişafına mane olan amillərin çoxluğu, dövlət strukturları – sahibkarlıq münasibətlərinin qanunla tənzimlənməsi, sahibkarlıq fəaliyyətinə süni müdaxilələrin aradan qaldırılması, əsassız yoxlamalara yol verilməsi təmin olunmalı və bunlarla bağlı qanunlar qəbul edilməli idi. Bunlar nəzərə alınmaqla, sahibkarlıq sahəsində inkişafın dinamikliyinin təmin olunması məqsədilə, kənar müdaxilələrin azaldılması üçün 20 oktyabr 2015-ci ildə “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” qüvvəyə minmişdir [15]. Həmin qanunla ancaq vergi yoxlamaları, maliyyə bazarları sahəsində aparılan yoxlamalar, gömrük auditi kimi spesifik, eyni zamanda dövlət əhəmiyyətli, milli iqtisadi təhlükəsizlik nöqtəyi-nəzərindən mühüm əhəmiyyət kəsb edən məsələlərə dair yoxlamalar saxlanılmaqla, başqa növ yoxlamalar 01 yanvar 2021-ci ilədək dayandırılmışdır.

Bundan əlavə, sahibkarlığın inkişafının maliyyə aspektlərinin təmin edilməsi xüsusilə diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Ölkə Prezidentinin 31 iyul 2018-ci il tarixli Fərmanına əsasən əvvəllər İqtisadiyyat Nazirliyinin tərkibində fəaliyyət göstərən Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu ləğv olunmuş əvəzində isə Sahibkarlığın İnkişaf Fondu publik hüquqi şəxsi yaradılmışdır [6]. Həmin Fərmanın həyata keçirilməsi ilə əlaqədar olaraq, iqtisadiyyatın qeyri-neft təmayüllü sahələrində yeni yanaşmaların təmin edilməsi, müasir və məhsuldar texnologiyalar əsaslı yeni istehsal emal və infrastruktur müəssisələrinin təşkili, eyni zamanda bu istiqamətlərdə sahibkarlıq və biznes subyektlərin maliyyə resurslarına əlçatanlığının təmin olunması diqqət mərkəzinə düşmüşdür. Fondun vəsaitindən istifadə Qaydasında göstərilir ki, Fondun vəsaiti ölkənin sosial-iqtisadi inkişafı çərçivəsində strateji əhəmiyyət kəsb edən sahələrin inkişafı, əsasən qeyri-neft sektorunun müxtəlif sahələrinin inkişaf etdirilməsi, yüksək və innovativ texnologiyaların işlənməsi, mənimsənilməsi, istehsal proseslərinə tətbiq edilməsi, rəqabət qabiliyyətli müəssisələrin yaradılması, eyni zamanda əməliyyatları üzrə investisiya layihələrinin hazırlanması və maliyyələşdirilməsinə sərf olunur [5]. Fondun vəsaitindən səmərəli istifadənin başlanılması nəticəsində ölkənin müxtəlif regionlarında sahibkarlığın inkişafı əhəmiyyətli səviyyədə intensivləşmiş, xüsusilə kənd təsərrüfatı və aqrar sektorda, kiçik və orta biznesin inkişaf etdirilməsində nailiyyətlər diqqət çəkmiş və səmərəli biznes mühiti yaradılmışdır.

Bunlarla yanaşı, regionlarda istehsal və emal sahələrinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində, həmçinin turizmin inkişafına yönəldilən kreditlərin hesabına hər il nisbi artım müşahidə olunur, eyni zamanda sahibkarlıq subyektlərinin maliyyələşdirilməsi məqsədilə ayrılmış kreditlərin təyinatı üzrə istifadəsinə əməl olunması, bunun üçün nəzarət mexanizmlərinin və monitorinqlərin həyata keçirilməsi qaydaları işlənib hazırlanmış və həyata keçirilməkdədir. Başqa bir misal, sahibkarlıq subyektlərinin son illərdə fəal şəkildə xarici bazarlara çıxması və onlara xarici ticarət fəaliyyəti ilə məşğul olmaları üçün dəstək mexanizmlərinin göstərilməsinə diqqət artmışdır. Bununla bağlı, məsləhət xidmətlərinin əhatəsi genişləndirilmiş, elektron ixrac portalları yaradılmış və sahibkarların işgüzar əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi, genişləndirilməsi tədbirləri həyata keçirilmişdir. Bu tədbirlərdə Azərbaycanda İxracın və İnvestisiyaların Təşviqi Fondunun rolunu xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Ölkənin sahibkarlıq subyektlərinin beynəlxalq arenaya daha fəal çıxması üçün bu qurum tərəfindən məqsədli tədbirlər həyata keçirilir. Belə ki, müxtəlif biznes forumların, sərgilər və seminarların, konfransların keçirilməsi nəticəsində ölkəmizdə sahibkarlığın inkişafına əlavə təkan verilməklə bərabər, biznes mühitinin və iqtisadi potensialın təbliği, iqtisadi fəallığın artırılması və inkişaf etdirilməsi istiqamətində səmərəli tədbirlər reallaşdırılır.

Son illərdə qəbul olunmuş bir sıra dövlət proqramlarında və strateji fəaliyyət sənədlərində, həmçinin qanunlarda strateji yanaşmalar sırasında qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişafının müasir çağırışlara uyğunlaşdırılması, mövcud mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi, yüksək texnologiyaların və innovasiyaların tətbiqinə imkan verən sahibkarlıq və biznes mühitinin formalaşdırılması daha çox prioritetliyi ilə ön plana çıxmışdır. Hələ, ölkə Prezidentinin 27 fevral 2014-cü il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nda ölkə regionlarında qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişaf etdirilməsi üçün hər bir region və ayrı-ayrılıqda şəhər və rayonlar üçün kompleks tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur və qeyd etmək mümkündür ki, həmin tədbirlər əsasən yerinə yetirilmişdir. Nəticədə regionlarda rəqabət qabiliyyətli sahibkarlıq və biznes subyektləri formalaşmış, qeyri-neft sektorunun müxtəlif sahələri üzrə yüksək texnologiyalar əsaslı istehsal potensialı yaradılmışdır.

Ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahəsi olan sənayedə mövcud potensialın yenilənməsi və bu məqsədlə, qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur və bunlar öz əksini ölkə Prezidentinin 26 dekabr 2014-cü il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nda tapmışdır [7]. Bu proqramda dövlət sektoruna aid olan sənaye müəssisələrinin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi, innovasiya infrastrukturunun yaradılması və qeyri-neft sektoruna aid olan sənaye sahələrinin yüksək texnologiyalar əsasında inkişaf etdirilməsi, xüsusilə sənayedə özəl sahibkarlığın inkişafına münbit şəraitin yaradılması, bu mühüm iqtisadiyyat sektorunun ayrı-ayrı sahələrinə yerli və xarici investisiyaların daha fəal şəkildə cəlb edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Təsədüfi deyildir ki, son illərdə sənaye sektorunda özəl sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi məqsədilə davamlı tədbirlər görülməkdədir. Məsələn, ölkə Prezidentinin 24 aprel 2013-cü il tarixli Fərmanı ilə “Sənaye parkları haqqında Nümunəvi Əsasnamə” təsdiq olunmuşdur. Bu tip sənaye parklarının yaradılması mütərəqqi dünya təcrübəsinə əsaslanmışdır və həmin parklarda dövlət tərəfindən özəl təsərrüfat və sənaye subyektlərinin daha səmərəli fəaliyyəti üçün müvafiq infrastruktur yaradılır, mühəndis qurğuları tikilir, elektrik enerjisi, təbii qaz və su təchizatı ilə bağlı şəbəkə formalaşdırılır, bu parklarda sahibkarlıq və biznes subyektlərinin fəaliyyəti üçün əlavə güzəştlər müəyyənləşdirilir, münbit biznes mühiti yaradılır. Artıq, bir neçə sənaye parkları səmərəli şəkildə fəaliyyət göstərməkdədir və bu parklarda rezidentlərin sayı, həmçinin onların yatırdığı sərmayələrin həcmi ilbəl artmaqdadır.

Ölkə Prezidentinin 21 dekabr 2011-ci il tarixli Fərmanı ilə Sumqayıt Kimya Sənaye Parkı yaradılmışdır. Bu parkda rezidentlərin qısa müddət ərzində artması və yeni istehsal sahələrinin yaradılması ilə əlaqədar olaraq, ölkə Prezidentinin 25 yanvar 2017-ci il tarixli Sərəncamı ilə Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının ərazisi genişləndirilmişdir. Bu parkda bir-birinin ardınca iri istehsalat sahələri yaradılmış və firmalar, kompaniyalar fəaliyyətə başlamışdır. Ağır sənaye sahələrinin potensialının özəl sektor hesabına yenilənməsi prosesləri sürətləndirilmişdir. Maraqlıdır ki, yatırılan investisiyaların həcmi artıq 3 mlrd. ABŞ dollarından çoxdur və yeni yaradılan istehsal sahələrinin, sənaye qurğularının məhsuldarlığı hesabına qeyri-neft sektorunun əlavə dəyər formalaşdırılmasında xüsusi çəkisi artmışdır, belə ki, bu parkın rezidentləri tərəfindən istehsal olunan məhsulların dəyəri 100 milyonlarla ölçülür və eyni vəziyyət ixrac potensialının artırılmasına da aiddir.

Son illərdə istismara verilmiş kimya və neft-kimya qurğularında ixrac yönümlü məhsulların istehsalı və ixracı nəticəsində yerli tələbatı ödəməklə bərabər, illik ixrac potensialının 400-500 mln. ABŞ dolları həcmində artırılması diqqət çəkir. Bu məhsullar sırasında SOCAR-Karbo-mid zavodunda istehsal olunan üzvi kənd təsərrüfatı gübrələri, SOCAR Polimerdə istehsal

edilən polipropilen və polietilenlər, “Azərtexnolayn” MMC-də istehsal edilən müxtəlif plastik borular və məmulatlar əsasən ixracönlüdür. Bundan əlavə, ölkə Prezidentinin 14 sentyabr 2016-cı il tarixli Sərəncamı ilə Pirallahı Sənaye Parkı yaradılmışdır. Bu parkda əczaçılıq sənayesi üzrə ixtisaslaşma gedir və müxtəlif, dərmanların, tibbi preparatların istehsalı məqsədilə potensial formalaşdırılır, müəssisələr yaradılır. Qaradağ rayonunda da gəmiçilik sənayesinin və digər qeyri-neft təmayüllü sənaye sahələrinin inkişaf etdirilməsi məqsədilə müasir infrastruktur malik sənaye parkı fəaliyyət göstərir. Sənaye parkları ilə bərabər, ölkədə digər bir sənaye institunun – sənaye məhəllələri institunun formalaşdırılması istiqamətində hüquqi əsaslar yaradılmışdır. Belə ki, ölkə Prezidentinin 8 oktyabr 2014-cü il “Sənaye məhəllələrinin yaradılması və fəaliyyətinin təşkili” haqqında Fərmanı ilə ölkəmizdə sənaye məhəllələrinin yaradılmasına start verilmişdir. Artıq, Neftçalada belə bir sənaye məhəlləsi uğurla fəaliyyət göstərir və bir sıra qeyri-neft təmayüllü, həm də rəqabət qabiliyyətli məhsullar, o cümlədən minik avtomobilləri istehsal olunur və əhəmiyyətli hissəsi ixrac edilir. Masallı və Sabirabad rayonlarında da müasir texnologiyalar əsaslı sənaye məhəllələri yaradılmaqdadır.

Ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafının və tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi baxımından kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində inkişafın təmin edilməsi və hüquqi bazanın gücləndirilməsi xüsusilə diqqət mərkəzindədir və bu məsələlərə strateji yanaşmalar təmin olunmuşdur. Məsələn, kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalının müasir dövrün tələblərinə uyğun şəkildə dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması prioritetlik təşkil edir. Belə ki, ölkə Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il Fərmanı ilə təsdiq edilmiş, “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə böyük həcmli işlərin görülməsi nəzərdə tutulmuş və strateji hədəflər müəyyənləşdirilmişdir [4].

Ölkə Prezidentinin digər bir Fərmanı – 28 dekabr 2017-ci il Fərmanı ilə Kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində idarəetmənin daha da təkmilləşdirilməsi tədbirləri nəzərdə tutulmuşdur. Qeyd edək ki, bu Fərmandan irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi istiqamətində görülən tədbirlərin sistemli və ardıcıl şəkildə olması diqqət cəkir. Belə ki, ölkə Prezidentinin 26 iyun 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə yeni yaradılmış Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi istiqamətində önəmli addımlar atılmışdır və zəruri tədbirlər görülmüşdür [9]. Bu Fərmanla Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin strukturu təsdiq edilmişdir. Yenə həmin Fərmanla Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin Nizamnaməsi təsdiq olunmuşdur. Bundan əlavə, həmin fərmanla Kiçik və orta biznes evlərində mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə göstərilən xidmətləri siyahısı da təsdiq edilmişdir. Bunlarla yanaşı, sahibkarlıq və biznes subyektlərinin fəaliyyətinin maliyyə problemlərinin həll edilməsi və onların maliyyə resurslarına çıxışının təkmilləşdirilməsi, asanlaşdırılması istiqamətində hüquqi bazanın və müvafiq strukturun yaradılması təqdi rəlayiq hal kimi qiymətləndirilməlidir. Belə ki, ölkə Prezidentinin 15 sentyabr 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə “Kredit Zəmanət Fondu”nun yaradılması ilə sahibkarların maliyyə resurslarına əlçatanlığı mexanizminin yaradılması mühüm dövlət tənzimlənməsi mexanizmlərindən biri kimi baxılmalıdır [13].

Qeyri-neft sektorunun inkişafının tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi, institusional və struktur dəyişikliklərinin aparılması, islahatların dərinləşdirilməsi ilə bağlı dövlət dəstəyi mexanizmləri və tənzimləmə alətləri əsas etibarilə strateji yol xəritələrində öz əksini tapmışdır. Ölkə Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq etdiyi “Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”ndə strateji hədəflərin əksəriyyətində sahibkarlığın inkişafı, qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişaf etdirilməsi, bu istiqamətlərdə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Xü-

susilə, ölkənin əsas qeyri-neft sektoru sahələrindən biri olan kimya və neft kimya sektorunda sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi, qeyri-neft sektorunun istehsal və ixrac potensialının gücləndirilməsi məqsədilə müasir dövrün tələblərinə cavab verən istehsal sahələrinin yaradılması, məhsuldar qurğuların istismara verilməsi, innovasiya funksiyalarının tətbiqi və innovativ inkişafın təmin edilməsi istiqamətində strateji hədəflər müəyyənləşdirilmişdir [10].

Eyni zamanda, ümumilikdə ağır sənaye və maşınqayırma sənaye sahələrinin inkişaf etdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Metallurgiya sənayesinin istehsal və ixrac potensialının bərpa edilməsi tədbirləri sürətləndirilməkdədir və artıq Gəncədə belə bir kompleks yaradılmışdır. Yaxın perspektivdə, Sumqayıt sənaye mərkəzində mövcud olan metallurgiya kompleksinin tamamilə yenidən qurulması, yüksək texnologiyalar əsaslı yeni istehsal sahələrinin yaradılması gözlənilir. Bundan əlavə, kifayət qədər perspektivli hesab olunan telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarının inkişafı istiqamətində qarşıya qoyulan strateji hədəflər geniş həcmdə işlərin görülməsini tələb edir [8]. Bunun üçün, ölkəmizdə innovasiyaların və yüksək texnologiyaların inkişafına imkan verən infrastrukturun, həmçinin idarəetmə strukturunun yaradılması vacib şərtlər kimi çıxış edir. Şübhəsiz, bu istiqamətdə dünya təcrübəsinə uyğun şəkildə innovasiya infrastrukturunun, innovasiya mərkəzlərinin yaradılması və innovasiyaların işlənməsi, mənimsənilməsi, tətbiqi üzrə ixtisaslaşmış müəssisələrin yaradılması tələb olunur.

Y E K U N

Artıq, ölkəmizdə innovasiyaların idarə edilməsi istiqamətində mərkəzi strukturun formalaşması təmin olunmuş və müvafiq idarəetmə strukturu yaradılmışdır. Belə ki, ölkə Prezidentinin 6 noyabr 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə İnnovasiyalar Agentliyi yaradılmış və bu agentliyin strateji məqsədləri kimi yerli sahibkarlıq subyektlərinə müasir texnologiyaların və texnoloji həllərin əldə olunmasına yardım göstərmək, onların transferini təşkil etmək, innovasiya yönümlü elmi tədqiqatları dəstəkləmək və innovativ layihələrin həyata keçirilməsinə kömək olması müəyyənləşdirilmişdir [1]. Bu istiqamətdə görülən işlər intensivləşməkdədir, innovasiya fəaliyyəti qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi, yeni ölkə qanunlarının qəbul olunması üzərində iş gedir, “İnnovasiya evi”nin tikintisi planlaşdırılmışdır. Bunlarla bərabər, yaxın perspektivdə Azərbaycanda “İnnovasiya strategiyası”nın hazırlanması və təsdiq edilməsi gözlənilir. Hesab edirik ki, bu kimi tədbirlər dövlətin innovasiya-investisiya siyasətinin təkmilləşdirilməsinə, innovativ inkişafın sürətləndirilməsinə, innovasiya infrastrukturunun, innovasiya mərkəzlərinin yaradılmasına əlavə stimullar verəcək və qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişafına əhəmiyyətli səviyyədə müsbət təsir göstərəcəkdir. Ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun tənzimlənməsinin qanunvericilik bazasının gücləndirilməsi məsələləri üzrə bir sıra amillərə daha çox diqqət yetirilməlidir:

- ölkədə qeyri-neft sektoru sahələrinin tənzimlənməsi mexanizmləri müasir dövrün çağırışlarına uyğunlaşdırılmalıdır;

- qeyri-neft sektoru sahələrinin hüquqi və iqtisadi baxımdan tənzimlənməsi, qanunvericilik bazasının formalaşdırılması tədbirləri həyata keçirilməlidir;

- ölkədə iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən iqtisadiyyat sahələrinin inkişafına imkan verən qanunvericilik aktlarının işlənməsi və qəbul olunması təmin edilməlidir;

- milli innovasiya sisteminin qanunvericilik bazasının yaradılması prosesləri sürətləndirilməli və innovasiya fəaliyyətinin səmərəli təşkili üçün əlverişli mühitin formalaşdırılması vacibdir və s.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin tabeliyində İnnovasiyalar Agentliyinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 6 noyabr 2018-ci il.

2. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa Dövlət Köməyi Proqramı (1997-2000-ci illər üçün). Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 610 sayılı 24 iyun 1997-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

3. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının Dövlət Proqramı (2002-2005-ci illər). Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 17 avqust tarixli, 753 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

4. Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 06 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

5. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafı Fondunun vəsaitindən istifadə Qaydası. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı 31 iyul 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

6. Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafında dövlət dəstəyi mexanizminin təkmilləşdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 31 iyul 2018 - ci il.

7. Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020–ci illər üçün Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublika Prezidentinin 2014-cü il 26 dekabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.

8. Azərbaycan Respublikasında telekommunikasiya və informasiya texnologiyalarının inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuşdur.

9. Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 26 iyun 2018-ci il.

10. Azərbaycan Respublikasının neft və qaz sənayesinin (kimya məhsulları daxil olmaqla) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuşdur.

11. Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun tərtib edilməsinə dair Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı, 4 avqust 1999-cu il.

12. Kiçik sahibkarlığa dövlət köməyi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 4 iyun 1999-cu il. № 673-IQ.

13. Kredit Zəmanət Fondunun yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 15 sentyabr 2017-ci il tarixli Fərmanı, Bakı şəhəri, 15 sentyabr 2017-ci il.

14. Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 15 dekabr 1992-ci il, № 405.

15. Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı şəhəri, 20 oktyabr 2015-ci il, № 1410-IVQ.

*Казымова Асли Хангусейн кызы,
доктор философии по экономике,
Азербайджанский Государственный Экономический Университет,
Адрес: ул. Истиглалят 6, Баку, Азербайджан, AZ 1001,
E-mail: asli.kazimova.x@gmail.com
© Казымова А.Х., 2019*

ВОПРОСЫ УСИЛЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ БАЗЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ НЕНЕФТЯНОГО СЕКТОРА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - состоит в рассмотрении вопросов усиления законодательной базы регулирования нефтегазового сектора в Азербайджане. С этой целью анализируются процессы и механизмы регулирования приоритетных направлений деятельности нефтегазового сектора. Рассмотрена и оценена адекватность законодательной базы относительно стимулирования обеспечения неприкосновенности вложенных инвестиций и активизации инвестиционной деятельности. Отмечена важность создания более устойчивой и прочной законодательной базы, обеспечивающей привлекательность инвестиционной среды в разных сферах нефтегазового сектора. Раскрыта важность регулирования механизмов деятельности в нефтегазовом секторе с учетом современных вызовов.

Методология исследования - состоит в системном и сравнительном анализе определения методологических подходов и способов усиления законодательной базы регулирования нефтегазового сектора в Азербайджане с учетом мирового опыта и современных подходов.

Практическая значимость исследования. Результаты и материал исследования могут использоваться в усилении законодательной базы регулирования нефтегазового сектора в Азербайджане, подготовке новых законов и законодательных актов.

Результаты исследования – обеспечены концептуальные подходы по усилению законодательной базы регулирования нефтегазового сектора в Азербайджане, подготовлены рекомендации и даны соответствующие предложения.

Оригинальность и научная новизна исследования - раскрыта сущность проблем усиления законодательной базы регулирования нефтегазового сектора в Азербайджане. Обоснована важность ускорения совершенствования законодательной базы формирования инфраструктуры и материально-технической базы нефтегазового сектора страны. Изучена стратегическая направленность совершенствования существующих законодательных актов и раскрыта спецификация законов по развитию нефтегазового сектора с учетом современных реалий. Особо учтена и обоснована необходимость усиления действенных мер по минимизации барьеров, мешающих интенсивному развитию предпринимательства в целом разных сфер нефтегазового сектора.

Ключевые слова: нефтегазовый сектор, регулирование экономики, законодательная база, направления развития нефтегазового сектора, проблемы развития экономики, инновационная деятельность, национальная инновационная система.

Asli Khanhuseyn Kazimova,

PhD in economics,

Azerbaijan State University of Economics,

Addres: 6 Independence St., Baku, Azerbaijan, AZ 1001,

E-mail: asli.kazimova.x@gmail.com

© A.Kh., Kazimova, 2019

ISSUES OF STRENGTHENING OF THE LEGISLATIVE BASE OF REGULATION OF NON-OIL SECTOR IN AZERBAIJAN

A B S T R A C T

The purpose of the research - issues of strengthening of the legislative base of regulation of non-oil sector in Azerbaijan. Processes and mechanisms of regulation of priority activities of non-oil sector are analyzed for this purpose. The adequacy of the legislative base concerning stimulation of ensuring inviolability of the enclosed investments and activization of investment activities is considered too. Importance of creation of more stable and strong legislative base providing appeal of the investment environment in different spheres of non-oil sector is noted. Importance of regulation of mechanisms of activity in non-oil sector taking into account modern calls is disclosed.

The methodology of the research - the system and comparative analysis of definition of methodological approaches and ways of strengthening of the legislative base of regulation of non-oil sector in Azerbaijan taking into account international experience and modern approaches.

The practical importance of the research – results and material of a research can be used in strengthening of the legislative base of regulation of non-oil sector in Azerbaijan, preparation of new laws and acts.

The results of the research – conceptual approaches on strengthening of the legislative base of regulation of non-oil sector in Azerbaijan, recommendations and the relevant proposals are given.

The originality and scientific novelty of the research - essence of problems of strengthening of the legislative base of regulation of non-oil sector in Azerbaijan is disclosed. Importance of acceleration of improvement of the legislative base of formation of infrastructure and material and technical resources of non-oil sector of the country is improved. The strategic orientation of improvement of the existing acts and the specification of laws on development of non-oil sector taking into account modern realities is opened. Need of strengthening of effective measures on minimization of the barriers interfering intensive development of business in general of different spheres of non-oil sector is considered too.

Keywords: non-oil sector, regulation of economy, legislative base, directions of development of non-oil sector, problem of development of economy, innovative activity, national innovative system.